

Наукові перспективи
Видавнича група

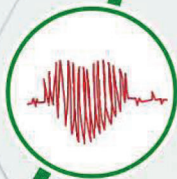
Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№9(55) 2025

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру
дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 9(55) 2025

Київ – 2025

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv", Nutrition Center of
Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series" Pedagogy ", Series" Psychology ", Series" Medicine ")

Issue № 9(55) 2025

Kiev – 2025

**«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»:
журнал. 2025. № 9(55) 2025. С. 2273**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017
журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

**Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління
(Рішення від 16.09.2025, № 7/9-25).**

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії
Калиновської.*

*Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації
кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію,
механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку
медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та
місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.*

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування, ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвожджевський Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадизу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

11. Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
12. Гречановська Олена Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету (Вінниця, Україна)
13. Гудзь Наталія Іванівна - доктор фармацевтичних наук, професор, ад'юкт кафедри фармації і екологічної хімії Опільського університету, доцент кафедри технологій ліків та біофармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Львів, Україна)
14. Гуменикова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придніпурської філії Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
15. Дерстуганова Наталя Вікторівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)
16. Долгова Олена Миколаївна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
17. Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
18. Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
19. Інжисевська Леся Анатоліївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
20. Іванська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
21. Кардаш Оксана Любомирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматизації, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
22. Клімус Тереза Миколаївна - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету "Львівська політехніка", завідувач сіхківського відділення денного догляду Львівського міського центру соціальних послуг "Джерело" (Львів, Україна)
23. Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
24. Коваль Галина Миколаївна - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)
25. Ковальчук Анна Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053 Психологія Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
26. Корильчук Неоніла Іванівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
27. Корніснюк Петро Сергійович - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
28. Кравчук Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
29. Кравчук Людмила Степанівна - кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедрою фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» (Хмельницький, Україна)
30. Крайніш Григорій Сергійович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, Україна)
31. Левков Анатолій Анатолійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна)
32. Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна)
33. Лисенко Дмитро Андрійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Вінницького національного медичного університету (Вінниця, Україна)
34. Лич (Назарук) Оксана Миколаївна - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
35. Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
36. Мальцев Дмитро Валерійович кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О.Богомольця (Київ, Україна)
37. Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
38. Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна)
39. Мігенько Богдан Орестович – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
40. Мігенько Людмила Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
41. Мідельський Сергій Людвігович – професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)
42. Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
43. Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
44. Мочалов Юрій Олександрович - доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічної стоматології та клінічних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
45. Нікульчев Микола Олександрович – доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри філософії НУ «ОМА» (Одеса, Одеська область, Україна)
46. Олійник Світлана Валентинівна - кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету
47. Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна)
48. Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
49. Попель Оксана Василівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземної філології Одеського національного технологічного університету (Одеса, Україна)
50. Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
51. Прокоф'єва Марина Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
52. Сирник Ярослав - доцент кафедри антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)
53. Трушкіна Наталія Валеріївна - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
54. Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
55. Філіппова Лариса Валеріївна – доктор педагогічних наук, кандидат хімічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри медичної біохімії та молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О.Богомольця, (Київ, Україна)
56. Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
57. Чаусова Тетяна Володимирівна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
58. Черська Марія Сергіївна - доктор медичних наук, завідувачка консультативно-діагностичним відділенням Державної Установи «Інститут ендокринології та обміну речовин НАМН України» (Київ, Україна)
59. Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
60. Шевченко Валерія Геннадіївна - кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії #2 Одеського національного медичного університету (Одеса, Україна)
61. Яковичська Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

УДК 59.953:371:101

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-807-821](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-807-821)

Прищак Микола Дем'янович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0002-7237-5464>

СУБ'ЄКТНІСТЬ ТА КОМУНІКАТИВНІСТЬ: ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ І БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. В дослідженні доведено, що всі підходи, які можуть визначати нашу світоглядну парадигму, наш об'єктив, через який ми дивимося на світ, можна звести до двох: парадигма свідомості «Я» та парадигма свідомості «Я – Інший».

Ключова характеристика парадигми свідомості «Я» полягає в тому, що незалежно від того, який концепт визначає сутність та зміст «Я», як свідомості людини (розум, діяльність чи досвід), «Я», за своєю природою, завжди залишатиметься монологічною, егоїстичною, авторитарною суттю, яка «не бачить Іншого» (людини, суспільства, природи).

Визначено, що парадигма свідомості «Я», сутнісною основою якої є концепт «досвід», базується не на принципах (природних, об'єктивних, глибинних чинниках), а на ситуативних, змінних, суб'єктивних чинниках.

Тривалий час, паралельно з трансформацією самої парадигми свідомості «Я», в науці про людину відбувається процес становлення парадигми свідомості «Я – Інший», яка є комунікативною парадигмою.

Акцентовано, що важливим атрибутом комунікативного буття особистості є її суб'єктність. Тому, парадигму «Я – Інший», яка базується на принципах «суб'єктність» та «комунікативність», можемо позначати як «суб'єктно-комунікативну парадигму».

На основі дослідження принципів «суб'єктність» та «комунікативність», сутності та змісту суб'єктно-комунікативної парадигми, визначено систему (континуум) розвитку та буття особистості.

Доведено, що суб'єктність є першим етапом становлення суб'єктно-комунікативної сутності буття особистості. Акцент на розвитку суб'єктності створює умови, які забезпечують розвиток комунікативних якостей особистості та становлення суб'єктно-комунікативного способу буття особистості.

Визначено, що розвиток (зміна) особистісної парадигми (нашого «об'єктиву бачення») відбувається на основі самосвідомості, яка базується на комунікативних принципах (свідомість, спів-буття, взаємодія) та інструментальних чинниках суб'єктності (мотивація, творчість та саморегуляція).

Суб'єктно-комунікативна парадигма буття є основою ефективності та успіху особистості.

Ключові слова: особистість, суб'єктність, комунікативність, парадигма свідомості «Я», парадигма свідомості «Я – Інший», принципи, розвиток, ефективність, успіх.

Pryshchak Mykola Demyanovych Candidate of pedagogical sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0002-7237-5464>

SUBJECTIVITY AND COMMUNICATIVENESS: PRINCIPLES OF DEVELOPMENT AND BEING OF THE PERSONALITY

Abstract. The study proves that all approaches that can determine our worldview paradigm, our lens through which we look at the world, can be reduced to two: the paradigm of consciousness «I» and the paradigm of consciousness «I – Other».

The key characteristic of the paradigm of consciousness «I» is that regardless of which concept defines the essence and content of the «I» as human consciousness (mind, activity or experience), the «I», by its nature, will always remain a monological, selfish, authoritarian entity that «does not see the Other» (man, society, nature).

It is determined that the paradigm of consciousness «I», the essential basis of which is the concept of «experience», is based not on principles (natural, objective, deep factors), but on situational, variable, subjective factors.

For a long time, in parallel with the transformation of the paradigm of consciousness «I», in the science of man, the process of formation of the paradigm of consciousness «I – Other», which is a communicative paradigm, has been taking place.

It is emphasized that an important attribute of the communicative existence of the individual is his subjectivity. Therefore, the paradigm «I – Other», which is based on the principles of «subjectivity» and «communicability», can be designated as a «subjective-communicative paradigm».

Based on the study of the principles of «subjectivity» and «communicability», the essence and content of the subjective-communicative paradigm, a system (continuum) of development and existence of the individual has been determined.

It is proved that subjectivity is the first stage of the formation of the subjective-communicative essence of the individual's existence. The emphasis on the development of subjectivity creates conditions that ensure the development of the communicative qualities of the individual and the formation of the subjective-communicative way of being of the individual.

It has been determined that the development (change) of the personal paradigm (our «lens of vision») occurs on the basis of self-awareness, which is based on

communicative principles (consciousness, co-existence, interaction) and instrumental factors of subjectivity (motivation, self-creation (creativity) and self-regulation).

The subjective-communicative paradigm of being is the basis of the effectiveness and success of the individual.

Keywords: personality, subjectivity, communicability, paradigm of consciousness «I», paradigm of consciousness «I – Other», principles, development, effectiveness, success.

Постановка проблеми. Ключовим питанням буття особистості є питання ефективності в різних вимірах життя та досягнення життєвого успіху, які в проєкції на емоційно-почуттєву сферу визначаються поняттями «психологічне благополуччя» або «щастя».

Для того, щоб бути ефективним та успішним, потрібно володіти відповідним ресурсом (фізичним, психологічним, інтелектуальним, професійним та ін.), засобами, механізмами досягнення ефективності та успіху. Але сама наявність інструментального ресурсу не може забезпечити ефективність та успіх, особливо у довгостроковій перспективі. Питання у тому, на яких засадах, на якому фундаменті базується цей ресурс та як він використовується, або як зазначав С. Кові: «Чи до тієї стіни ми приклали драбину?» На чому базується наша світоглядна парадигма, наше бачення себе, інших та світу загалом?

У філософській, психологічній та педагогічній науках відбувається активний пошук сутнісних засад розвитку та буття особистості, які б могли стати основою її ефективності та успіху. Найбільш успішно він проходить у «суб'єктному» та «комунікативному» вимірах буття людини (особистості).

Аналіз досліджень і публікацій. Західна психологія поняття суб'єктності, як правило, вживає в контексті досліджень явища та поняття «автономія особистості» або «самодетермінація особистості» (К. Юнг, Р. Харре, Е. Десі, Р. Райан, У. Тайджсон, А. Бандури та ін.). Активно над проблемою суб'єктності особистості працюють представники гуманістичної моделі розвитку та буття особистості (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, Ф. Перлз, В. Франкл, А. Манегетті та ін.).

В сучасній українській психолого-педагогічній науці дослідження суб'єктності особистості активно розвивається в наукових пошуках Г. Балла, А. Бекірової, О. Бондаренка, М. Боришевського, Л. Велитченка, О. Галян, О. Капінуся, З. Карпенко, С. Кузікової, С. Максименка, Д. Мещерякова, І. Нікітіної, М. Смільсон, В. Татенка, І. Тітова, Т. Титаренко та ін.

Домінуюча роль у становленні комунікативної парадигми буття людини належить зарубіжній філософській думці (К.-О. Апелъ, Г. Батищев, М. Бахтін, О. Больнов, М. Бубер, Д. Бюлер, Ю. Габермас, В. Гьосле, К. Ясперс та ін.).

Філософські проблеми комунікації розглядаються у працях українських дослідників О. Берегової, Т. Булавіної, А. Єрмоленка, І. Зязюна, М. Кагана, В. Малахова, Л. Озадовської, Г. Почепцова, М. Прищака, Л. Ситниченко та ін. На

психологічних аспектах комунікації концентрують свою увагу Г. Балл, Г. Дьяконов, Л. Журавльова С. Мусатов та ін.

Бачимо в дослідженнях спробу поєднання суб'єктного та комунікативного підходів до розвитку і буття особистості.

Так, у психології А. Адлера поняття «суб'єкт життя» поєднується з поняттям «успішної взаємодії» як в окремих сферах буття людини: професійна взаємодія (робота), сімейна взаємодія (кохання), соціальна взаємодія (суспільне життя, стосунки з іншими, зокрема з друзями), так і «взаємодія в бутті» загалом.

Спроба системного підходу до дослідження суб'єктного та комунікативного вимірів буття особистості, яка базується на поєднанні принципів «незалежність» та «взаємозалежність», здійснена в теорії ефективності та успіху особистості С. Кові.

Аналіз наукових джерел, які присвячені дослідженню питання суб'єктного та комунікативного вимірів буття людини (особистості) засвідчує невизначеність концептуальних основ суб'єктної та, особливо, комунікативної парадигми буття особистості й недостатню розробленість теорії суб'єктно-комунікативної парадигми розвитку та буття особистості.

Мета статті – дослідження «суб'єктності» та «комунікативності» як принципів розвитку та буття особистості й системоутворювальних концептів суб'єктно-комунікативної парадигми особистості.

Виклад основного матеріалу. Всі підходи, які визначають нашу світоглядну парадигму, наш об'єктив, через який ми дивимося на світ, можна звести до двох:

- **парадигма свідомості «Я» (монологічна парадигма);**
- **парадигма свідомості «Я – Інший» (суб'єктно-комунікативна парадигма).**

Ключова характеристика парадигми свідомості «Я» полягає в тому, що вона базується на абсолютизації людського «Я» в системах «людина (Я) – інша людина», «людина (Я) – суспільство», «людина (Я) – природа». Незалежно від того, який концепт буде визначати сутність та зміст «Я» як свідомості людини (розум, діяльність, практика, досвід, воля, почуття та ін.), «Я», за своєю природою, завжди залишатиметься монологічною, егоїстичною, авторитарною суттю, яка «не бачить Іншого» (людини, суспільства, природи).

Історичний аналіз становлення та трансформації парадигми свідомості «Я» засвідчує наявність трьох системоутворювальних концептів (понять) її формування: розум, діяльність, досвід.

У XVII – XIX ст. парадигма свідомості «Я» базувалася на концепті **«розум»** (Р. Декарт, І. Кант, Г. Гегель) [1].

З кінця XIX до середини XX ст. відбувалася спроба трансформації соціального та особистісного буття на основі марксистського концепту **«діяльність»** (насамперед це «соціалістичний експеримент») [2]. Незважаючи на зміну сутнісної властивості парадигми, від «розуму» до «діяльності», визначальні

характеристики та наслідки актуалізації діяльнісного підходу, порівняно з раціоналістичним підходом, змінилися несуттєво. Діяльнісний підхід є своєрідним варіантом парадигми свідомості «Я», парадигми монологічного, авторитарного способу буття людини. З іншого боку, діяльнісний підхід, порівняно з раціоналістичним, примітивізував погляд на природу людини, зокрема намаганням «знецінити» роль її духовно-смислової сфери.

В західному світі світоглядна парадигма, яка базується на концепті «діяльність» не стала панівною. З початку XX ст., під впливом дискредитації філософією життя, екзистенційною філософією, а особливо філософією постмодерну концептів «розум», «суб'єкт», системоутворювальною основою парадигми свідомості «Я» стає індивідуальний *«досвід»* особистості, який визначається впливом соціального середовища, ситуації, умовами розвитку та буття особистості [3].

У всіх своїх вимірах та трансформаціях парадигма свідомості «Я» залишається парадигмою, яка не базується на комунікативних принципах буття, залишається парадигмою людини «некомунікативної», «монологічної».

Як зазначає В. Малахов, у всеозброєнні своїх універсалізувальних творчих здатностей і як носій абсолютної моральної правоти, монологічна людська суб'єктивність «нависає» своєрідною парадигмою, загальним взірцем над культурною історією західного світу XVIII – XX ст. [1, С. 49].

Зважаючи на те, що на сьогоднішньому етапі трансформації буття особистості та суспільства парадигма свідомості «Я», здебільшого, актуалізується як парадигма свідомості «досвіду», зупинимось на її аналізі.

Не зважаючи на недоліки парадигми свідомості «Я», яка визначалася концептами «розум» та «діяльність», вона базувалася на принципах (онтологічних сутностях). Проблема полягає тільки в тому, що «розум» та «діяльність» як чинники особистісного та соціального буття абсолютизувалися. Сучасна парадигма свідомості «Я» не базується на принципах, в її основі екзистенційні чинники (насамперед «особистісний досвід»), для яких домінантними є властивості суб'єктивності, ситуативності, змінності, поверховості. Парадигма «досвіду» ще більшою мірою ніж парадигма «діяльності» примітивізує духовно-смислову сферу буття особистості та суспільства загалом.

Грунтовний аналіз парадигми свідомості «Я» як парадигми «досвіду», який формується під впливом зовнішніх чинників, здійснив у своїх працях Стівен Р. Кові [3].

Відповіді на питання про те, як стати ефективним та успішним у різних сферах буття людини й чому значна частина людей цієї ефективності та успішності не може досягти, С. Кові пропонує розпочати з питання аналізу *«бачення»* нами себе, інших людей та буття людини загалом. Саме «сфера бачення» є ключовою для нашої ефективності/неефективності, успіху/неуспіху.

Якими парадигмами (баченнями, уявленнями, поглядами, тлумаченнями, моделями) світу ми керуємося в нашій поведінці та житті загалом?

На думку дослідника, ми дивимось на світ через певний **«соціальний об'єктив»** [3, С. 141], який і формує наш погляд на світ. Переважно вирішальний вплив на нас справляють **«обставини, умови, середовище, досвід»**. Наші бачення є, значною мірою, проєкціями інших людей.

Заглибившись у своєму дослідженні на 200 років в історію писання про успіх, учений помітив, що в літературі вимальовується чіткий шаблон [3, С. 50].

В дослідженнях за перші 150 років (з 1776) успіх ґрунтувався на тому, що називають **«етикою характеру»**. Саме її риси автори вважають основою для успіху: чесність, вірність, стриманість, хоробрість, справедливість, терплячість, старанність, простоту, скромність і «золоте правило». Етика характеру проголошувала, що існують базові принципи ефективного життя й що справжній успіх і тривале щастя приходять до людей лише тоді, коли вони засвоять ці принципи й зроблять їх невіддільними рисами свого характеру.

Однак невдовзі після Другої світової війни базовий погляд на успіх змінився: відбувся перехід від етики характеру до *етики особистості*. Тепер успіх залежав від шарму, іміджу, настанов, навичок, технік і поведінки, які полегшують процес людського спілкування.

Ми можемо застосовувати правила, техніки, спрямовані на швидке й легке досягнення результату, які можуть спрацювати в одній–двох ситуаціях. Проте для тривалих взаємин засвоєні правила та техніки «ефективного спілкування», набуті в процесі тренінгу якості, риси, цінності та схеми поведінки не мають жодної цінності. До тих пір, поки відповідні «якості, цінності, правила» не стануть властивостями характеру, не стануть нашою сутністю, в різних життєвих ситуаціях, особливо в ситуаціях життєвих труднощів (проблем, криз), виринатимуть на поверхню «істинні мотиви» й на зміну нетривалому успіху прийдуть поразки в людських взаєминах. Зміна поведінки не означає зміну себе, свого характеру, своєї суті.

Етика характеру та етика особистості – це приклади соціальних парадигм. В ширшому контексті парадигма означає припущення, пояснення, систему координат, модель, теорію. У більш загальному сенсі – це наш спосіб «бачення» світу.

Щоб краще зрозуміти, що таке парадигма, С. Кові пропонує уявити парадигму *картою*. Усі ми знаємо, що карта – це не сама територія. Карта лише пояснює певні характерні особливості території. Те саме з парадигмою [3, С. 61]. Усе, що ми переживаємо, ми тлумачимо за цими внутрішніми картами. Ми рідко ставимо під сумнів їхню точність, найчастіше ми навіть не усвідомлюємо, що вони існують. Усім нам видається, що ми бачимо речі такими, якими вони є, що ми об'єктивні. Та насправді це не так. Ми бачимо світ не таким, яким він є, а таким, якими є ми самі. Коли ми розтуляємо рота, щоб описати те, що бачимо, то зрештою описуємо себе, своє сприйняття, свої парадигми.

Основою парадигми свідомості «Я», яка визначається концептом «досвід», є вплив на розвиток та буття особистості загалом, зовнішніх чинників:

середовище, обставини, умови (сім'я, навчальний або трудовий колектив та інші соціальні групи, інші люди, телевізор, соціальні мережі, традиції, норми етикету, ідеологеми та ін.).

Результатом такого підходу до формування парадигми світогляду є те, що:

1) парадигма (погляд на світ, на інших людей, на себе) базується не на принципах (природних, об'єктивних, глибинних, незмінних чинниках), а на поверхових, ситуативних, змінних, суб'єктивних чинниках (забезпечуючи ефективність та успіх в одних ситуаціях, вона не може забезпечити ефективності та успіху в інших ситуаціях та довготерміновій перспективі);

2) людина, світогляд якої сформовано на основі парадигми «Я», зокрема, парадигми «досвіду», не усвідомлює комунікативної природи буття людини та світу, не усвідомлює та не сприймає принципів парадигми «Я – Інший», зокрема, «співбуття», «взаємодія», «співробітництво», «синергія», «повага», «довіра», «жертвність», «щирість», «спочатку зрозумій сам, потім чекай розуміння» (принцип емпатії) (С. Кові), «виграш-виграш» (С. Кові), вона егоїстична, монологічна, абсолютизує свої погляди, «бачить тільки себе»;

3) така людина не усвідомлює природи та механізмів суб'єктного буття та не є суб'єктом формування своєї парадигми та розв'язання проблем свого життя (вона вважає що її ефективність та успіх залежать від інших).

Тому для людини, яка акцентує на необхідності ефективності та успіху свого життя, важливими є такі питання: Наскільки моя свідомість коректно відображає світ, соціальне середовище, наскільки об'єктивно я оцінюю себе та інших людей? Я є втіленням власного задуму чи втіленням задумів інших людей? Я пасивно живу за сценаріями, нав'язаними мені сім'єю, колегами, планами інших людей, тиском обставин, сценаріями навчання, програмами середовища чи живу за власним (суб'єктивним) сценарієм?

Доки ми не візьмемо до уваги те, якими бачимо самих себе (та інших), доти не зможемо зрозуміти, як інші бачать і як відчувають себе та свій світ. У невіданні ми будемо проєктувати свої наміри на їхню поведінку й вважатимемо себе об'єктивними. Це суттєво обмежує особистісний потенціал і спроможність налагоджувати контакти з іншими людьми – ставати ефективними та успішними.

Тривалий час (починаючи з кінця ХІХ ст.), паралельно з трансформацією самої парадигми свідомості «Я», в науці про людину відбувається процес становлення іншої парадигми, комунікативної парадигми буття людини та суспільства. Особливо цей процес активізувався у другій половині ХХ ст. та став початком етапу методологічного повороту від парадигми свідомості «Я» до парадигми «комунікативної свідомості» (свідомості «Я – Інший») [2; 4; 5; 6].

Основою *парадигми свідомості «Я – Інший»* є усвідомлення того, що буття особистості за своєю природою є комунікативним буттям та визначається формулою «Я – Інший». Розвиток, ефективність, успіх особистості базується на усвідомленні нею того, що вони є можливими тільки у співбутті та взаємодії з Іншим.

З іншого боку, комунікативність особистості можлива тільки на основі суб'єктності особистості. Тільки суб'єкт може ефективно взаємодіяти з Іншими – бути комунікативним.

Тому парадигму свідомості «Я – Інший» ми можемо також позначати як **«суб'єктно-комунікативну» парадигму**.

Суб'єктно-комунікативна парадигма буття особистості базується на *принципах*. Базовими, системоутворювальними є принципи **«комунікативність»** та **«суб'єктність»**.

Як зазначає С. Кові [3, С. 74], принципи – це «природні закони» людського буття, керівні настанови для людської поведінки, перевірені часом і визнані такими, що мають неминущу цінність. Вони фундаментальні.

В контексті буття особистості даємо таке означення комунікативності: **комунікативність** (від лат. *communico* – робити спільним: ділитися, наділяти, обмінюватися, радитися, повідомляти, спілкуватися, приєднувати, зв'язувати, з'єднувати, брати участь) – процес та стан свідомості, співбуття та взаємодії «Я – Інший», на основі яких «Я» усвідомлює себе, відкриває та актуалізує свою онтологічну, аксіологічну та телеологічну самість (суб'єктність) [7]. Комунікативність актуалізується на двох рівнях буття особистості: 1) властивість особистості; 2) спосіб буття особистості.

Аналіз явища та поняття комунікативності (взаємодії) показує певну «незавершеність», неповноту буття людини, невизначеність ролі особистості в системі комунікативної свідомості, співбуття та взаємодії. Не вистачає важливої характеристики, що визначає буттєвість людини – людськість як самість, а з іншого боку, не вистачає характеристики, яка визначає джерело, механізм саморозвитку особистості. Психологія та педагогіка такою умовою, джерелом, механізмом, та, зрештою, критерієм визначає *суб'єктність особистості*.

Комунікативність є буттєвою, телеологічною, аксіологічною та процесуальною основою суб'єктності. Вже в явищі та понятті «Я» як елементі комунікативної свідомості, співбуття та взаємодії, закладено суб'єктну визначеність особистості. Формула «Я – Інший» є формулою суб'єктності. Комунікативна свідомість дає можливість усвідомити себе суб'єктом життєтворчості та життєдіяльності. Але з іншого боку, «Я» усвідомлює суб'єктність та цінність «Іншого». Система «Я – Інший» актуалізує «Я» як суб'єкта внутрішньоособистісної та зовнішньоособистісної комунікативності (взаємодії), але, водночас, «Інший» також актуалізується як суб'єкт.

В контексті комунікативності можемо дати таке означення **суб'єктності особистості** – мотиваційний, інтеграційний, регулятивний, координаційний центр буття особистості як системи «Я – Інший» [7]. Суб'єктність актуалізується на двох рівнях буття особистості: 1) властивість особистості; 2) спосіб буття особистості. Атрибутивними чинниками особистості як суб'єктної сутності є комунікативність, духовність та внутрішня свобода.

Аналіз визначення понять «комунікативність» та «суб'єктність», результати дослідження комунікативної та суб'єктної проблематики буття людини показують нерозривність явищ та понять «суб'єктність» та «комунікативність». Суб'єктність та комунікативність – це дві взаємовизначені, взаємозалежні, взаємодоповнювальні інтегральні властивості буття особистості. Якщо «зникає» комунікативне буття (комунікативна свідомість, «стан спів-буття», взаємодія), то «зникає» і суб'єктне буття та навпаки, якщо «зникає» суб'єктне буття (насамперед внутрішня свобода), «зникає» і комунікативне буття.

На підтвердження коректності наших висновків наведемо думки вчених.

Як наголошує польська дослідниця М. Ходоровська, «суб'єктність може бути досягнута тільки у взаємодії з іншою людиною» [8].

На думку В. Татенка, суб'єктність – це той внутрішній інтенційно-потенційний стрижень, який дозволяє індивідові користатися унікальною можливістю, наданою йому природою і суспільством, увійти у взаємодію з ними й відтак ствердитися в онтичному статусі людини [9, С. 237].

Специфіка суб'єктності особистості проявляється в процесі її життєдіяльності та розуміється як «узагальнена форма взаємодії людини зі світом» (Н. Надюк) [10, С. 35].

Розкриття, розвиток осередку суб'єктності здійснюється в процесі «співбуттєвої спільності» з іншими суб'єктами; взаємодія є важливим аспектом внутрішнього буття означення та розвитку суб'єктності особистості (В. Нікітіна) [11, С. 34].

С. Шеховцова вбачає такий зв'язок суб'єктності з явищами комунікативності: суб'єктність визначається системою відносин з іншими людьми; суб'єктність – це неподільна цілісність спілкування, діяльності, самосвідомості й буття; суб'єктність є динамічним началом, яке не існує поза самою взаємодією – міжособистісною, соціальною, діяльнісною; суб'єктність є категорією інтерпсихічною [12].

Принципи комунікативності та суб'єктності є системними принципами. Принцип комунікативності базується на принципах «комунікативна свідомість», «комунікативне співбуття» та «комунікативна взаємодія», а принцип суб'єктності на принципах «комунікативність», «духовність» та «внутрішня свобода».

Аналізуючи суб'єктно-комунікативний підхід до особистості як парадигму буття особистості, яка базується на принципах суб'єктності та комунікативності, можемо показати її у вигляді системи, своєрідного континууму (від лат. *continuum* – безперервне, суцільне) розвитку та буття особистості (Таблиця 1).

Таблиця 1

Система (континуум) розвитку та буття особистості на принципах суб'єктно-комунікативної парадигми

Суб'єктно-комунікативне буття особистості		
Комунікативність – спосіб буття особистості		
Комунікативна свідомість (свідомість «Я – Інший»)	Комунікативне співбуття (співбуття «Я – Інший»)	Комунікативна взаємодія (взаємодія «Я – Інший»)
Зовнішній (соціальний) вимір комунікативного буття особистості		
Суб'єктність – спосіб буття особистості як системи «Я – Інший»		
<i>Мотиваційність (лідерство)</i>	<i>Творчість</i>	<i>Саморегуляція (менеджмент)</i>
Зовнішній (соціальний) вимір суб'єктного буття особистості		
Суб'єктність – властивість особистості		
Духовність як властивість особистості	Комунікативність як властивість особистості	Внутрішня свобода як властивість особистості
<i>Мотиваційність (лідерство)</i>	<i>Творчість</i>	<i>Саморегуляція (менеджмент)</i>
<i>Самосвідомість</i>		

Ідеальним варіантом розвитку особистості, зокрема формування парадигми свідомості «Я – Інший», яка базується на принципах суб'єктно-комунікативного підходу до розвитку особистості, був би варіант розвитку особистості як суб'єктно-комунікативної сутності «з нуля», починаючи з дня народження людини.

Але приклади такого варіанта зустрічаються рідко. Це викликано тим, що розвиток особистості здебільшого відбувається на основі парадигми «досвіду», яка визначається зовнішніми впливами, умовами, обставинами, середовищем, визначається власним досвідом, емоціями.

Тому людина, у якій формується самосвідомість, здебільшого стоїть перед необхідністю «зміни парадигми» свого світогляду (бачення). З одного боку, зміни парадигми свідомості «Я», яка визначається концептами монологу, авторитарності, раціоналізму, егоїзму, влади на комунікативну парадигму, яка визначається концептами комунікативна свідомість, комунікативне співбуття та комунікативна взаємодія. З іншого боку, зміну парадигми, яка визначається «обставинами, умовами, середовищем, досвідом» (С. Кові), домінуванням емоційного та суб'єктивного сприйняття світу (екзистенційна парадигма), на онтологічну парадигму, яка базується на принципах.

Ключовою та першою умовою процесу «зміни, корекції парадигми» є **самосвідомість**. Самосвідомість дає нам змогу зайняти позицію «збоку» й проаналізувати те, як ми «бачимо» себе, інших та світ загалом – проаналізувати нашу парадигму («карту», «об'єктив») бачення [3, С. 140]. Самоусвідомлення того, що наша «карта бачення» не відповідає території, важливий крок до зміни

парадигми. Ви не можете стати орієнтованими на принципи, спершу не пізнавши своїх парадигм і не зрозумівши, як змінювати їх та узгіднювати відповідно до базових принципів буття суб'єктної особистості: комунікативність, духовність, внутрішня свобода.

Самосвідомість, яка в своїй основі є комунікативною свідомістю – це усвідомлення комунікативної визначеності буття особистості, характеристиками якого є «комунікативне співбуття» та «комунікативна взаємодія». Саме комунікативна свідомість ставить та рефлексує питання комунікативного буття, духовності (сенси, цінності, принципи), внутрішньої свободи (рефлексія «свобода-відповідальність»), питання суб'єктності особистості та буття особистості загалом.

Іншими чинниками, які визначають інструментарій, механізм зміни нашої парадигми, є інструментальні чинники суб'єктності (мотивація, творчість, саморегуляція) та суб'єктність загалом.

Базовим на цьому шляху є принцип та механізм *мотивації (лідерства)*. На основі лідерства особистість бере на себе *ініціативу* за зміну своєї парадигми, та на її основі зміну способу свого буття. Відбувається процес корекції (зміни) *самовизначення* особистості (сенси, мета).

Процеси та механізми мотивації виводять нас на шлях практичного творення особистістю себе як суб'єктної сутності – шлях *творчості (самотворчості)* (*творіння себе та свого буття*).

На етапі творчості лідерство в становленні суб'єктної сутності особистості доповнюється процесом та механізмами *саморегуляції (менеджменту)*.

Ефективність та успіх особистості, зокрема у відносинах з іншими людьми, залежить, насамперед, від зміни себе. С. Кові підкреслює [3, С. 95], що «починати людина має із себе самої, з найпотемнішої частини єства – своїх парадигм, характеру й мотивів». Це підхід «зсередини назовні» до особистісної й міжособистісної ефективності, у центрі якого лежать принципи.

Це шлях до суб'єктності особистості (незалежності (С. Кові), яка є умовою та інструментом ефективності й успіху особистості, умовою та інструментом комунікативного буття особистості (взаємозалежності (С. Кові).

За висловлюванням С. Кові [3, С. 370], спочатку людина досягає «приватної перемоги», перемоги (успіху) у розвитку незалежної особистості (суб'єктності), що є умовою «публічної перемоги», перемоги (успіху) у вимірі «взаємозалежності» особистості (комунікативності).

Етап формування суб'єктності особистості – це також етап *набуття ресурсу, потенціалу* ефективності, успіху, самореалізації особистості.

На етапі розвитку суб'єктності (внутрішнього успіху) домінантою є формування стану та механізмів внутрішньої свободи (насамперед на основі рефлексії суб'єктних вимірів «свобода – відповідальність»), що і визначає акцент на суб'єктному вимірі розвитку особистості. Важливими складовими цього процесу є становлення смислових та ціннісних основ розвитку особистості

(вимір духовності), та, в контексті комунікативності, розвиток комунікативної свідомості та емоційної, зокрема емпатійної складової комунікативного співбуття особистості. Загалом, набуття потенціалу, ресурсу особистості системно охоплює всі сфери внутрішнього буття особистості (фізична, духовна, психологічна, інтелектуальна та ін.)

На етапі дозрівання внутрішнього виміру суб'єктної сутності особистості, формування суб'єктності як властивості особистості, суб'єктність починає актуалізуватися у зовнішньому бутті особистості (соціальному). Лідерство суб'єктної особистості у зовнішньому вимірі буття особистості завершує процес формування особистості як суб'єктної сутності та актуалізує суб'єктність не тільки як властивість особистості, а і як спосіб буття особистості. Лідерство особистості у зовнішніх вимірах буття особистості (суспільні, сімейні, професійні та ін.) приводить до зростання ролі комунікативних чинників буття.

На першому етапі, етапі формування суб'єктного буття особистості (*суб'єктний етап*), комунікативність розвивається як внутрішня властивість особистості, а на другому етапі (*комунікативний етап*) комунікативність стає способом буття особистості.

Це пов'язано з тим, що після досягнення особистістю певних етапів зрілості (фізичної, сексуальної, психологічної, емоційної, духовної, соціальної, суб'єктної) або в ситуації зміни, корекції парадигми свідомості, вона вступає у простір активної взаємодії, співбуття з іншими людьми (кохання, сім'я, навчання та виховання дітей, трудова діяльність, лідерство та менеджмент у різних сферах буття, соціальна діяльність, взаємини з людьми та ін.).

Особистість досягає ефективності, успіху та самореалізації на основі комунікативності, яка базується на таких принципах і властивостях: комунікативна свідомість, комунікативне співбуття та, особливо, комунікативна взаємодія.

Ключовою умовою, першим кроком, успішності розвитку особистості є становлення *комунікативної свідомості особистості, свідомості «Я – Інший»*. Визначальною властивістю комунікативної свідомості є усвідомлення, визначення комунікативності телеологічною основою буття людини (особистості), «мірою буття людини», «основою легітимації та критерієм істини, моралі та моральності». Комунікативна свідомість дає можливість усвідомити себе суб'єктом життєтворчості та життєдіяльності в системі «Я – Інший». Але з іншого боку, «Я» усвідомлює суб'єктність та цінність «Іншого».

Для ефективності та успіху в міжособистісній взаємодії (сімейні відносини (кохання, діти), трудова діяльність, взаємодія в різних соціальних групах та ін.) важливим є усвідомлення особистістю ролі іншої людини, спів-буття та ефективної взаємодії з нею.

Наступним, ще важливішим аспектом актуалізації комунікативних засад розвитку особистості, є формування особистісного (внутрішнього, психічного) *стану комунікативності як стану співбуття*, стану «переживання співбуття», стану «співбуттєвої спільності». Комунікативність як стан співбуття засвідчує

глибинність зв'язку, єдність, цілісність комунікативної системи «Я – Інший». Основою внутрішнього стану комунікативності є не тільки комунікативна свідомість, а й почуття, навіть несвідома установка на комунікативне буття, на взаємодію «Я – Інший». Особистість має не тільки усвідомлювати роль та необхідність комунікативності, але й відчувати, переживати її, «бути нею».

Переживання «співбуття» з іншою людиною також актуалізує оцінювальний стан переживання особистістю своєї суб'єктної сутності (як і суб'єктності іншої людини). Особливо важливим є те, що співбуття породжує синергію у стосунках з людьми.

На основі ідей комунікативної свідомості та станів комунікативного співбуття особистість вступає в ключовий вимір комунікативного буття, вимір взаємодії з іншими людьми, взаємодії у світі. *Взаємодія* «Я – Інший» (співдія) актуалізує діяльнісний (активнісний), творчий та процесуальний чинник «Я» як суб'єкта комунікативності. Саме ефективна взаємодія (співробітництво, співпраця) з іншими людьми є основою ефективності та успіху особистості.

Поєднання суб'єктності та комунікативності як континууму розвитку та буття особистості актуалізує суб'єктно-комунікативний спосіб буття особистості, який є умовою ефективності та успіху особистості.

Висновки. У філософській, психологічній та педагогічній науках відбувається активний пошук концептуальних засад розвитку та буття особистості, розробка світоглядної парадигми її буття, які б стали основою ефективності та успіху особистості.

Всі підходи, які визначають нашу світоглядну парадигму, наш об'єктив, через який ми дивимося на світ, можна звести до двох: парадигма свідомості «Я» та парадигма свідомості «Я – Інший».

Парадигма свідомості «Я», яка визначається концептом «досвід» базується не на принципах (природних, об'єктивних, глибинних, незмінних чинниках), а на поверхових, ситуативних, змінних, суб'єктивних чинниках (забезпечуючи ефективність та успіх в одних ситуаціях, вона не може забезпечити ефективності та успіху в інших ситуаціях і довготерміновій перспективі).

Незалежно від того, який концепт буде визначати суть та зміст «Я» як свідомості людини (розум, діяльність, практика, досвід, воля, почуття та ін.), «Я», за своєю природою, завжди залишатиметься монологічною, егоїстичною, авторитарною суттю, яка «не бачить Іншого» (людини, суспільства, природи).

Тривалий час (починаючи з кінця ХІХ ст.), паралельно з трансформацією самої парадигми свідомості «Я», в науці про людину відбувається процес становлення іншої парадигми, парадигми «Я – Інший», яка є комунікативною парадигмою.

Акцентовано, що важливим атрибутом комунікативного буття особистості є її суб'єктність. Тому, парадигму «Я – Інший», яка базується на принципах «суб'єктність» та «комунікативність», можемо позначати як «суб'єктно-комунікативну парадигму».

На основі дослідження принципів «суб'єктність» та «комунікативність», суті та змісту суб'єктно-комунікативної парадигми буття людини, визначено систему (континуум) розвитку та буття особистості.

Доведено, що суб'єктність є першим етапом становлення суб'єктно-комунікативної сутності буття особистості. Акцент на розвитку суб'єктності створює умови, які забезпечують становлення комунікативного (суб'єктно-комунікативного) способу буття особистості.

Визначено, що розвиток (зміна) особистісної парадигми (нашого «об'єктиву бачення») відбувається на основі самосвідомості, яка базується на комунікативних принципах (свідомість, співбуття, взаємодія) та інструментальних чинниках суб'єктності (мотивація, самотворчість й саморегуляція).

Суб'єктно-комунікативна парадигма буття є основою ефективності та успіху особистості.

Література:

1. Прищак М. Д. Філософія «свідомості-Я» як методологічна основа класичної парадигми буття людини. *Proceedings of the 10th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (May 4-6, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. Pp. 550-558. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/science-innovations-and-education-problems-and-prospects-6-8.04.22.pdf>
2. Прищак М. Д. Становлення комунікативної парадигми буття людини. *World science: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2021. Pp. 661-670. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-world-science-problems-prospects-and-innovations-21-23-aprelya-2021-goda-toronto-kanada-arhiv/>
3. Кові Стівен Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей [Електронна версія]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 735 с.
4. Малахов В. А. Етика спілкування: навч. посібник. Київ: Либідь, 2006. 400 с.
5. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підручник. Київ : Лібра, 1999. 488 с.
6. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. Київ : Либідь, 1996. 176 с.
7. Прищак М. Д. Суб'єктно-комунікативний підхід до особистості. Priority directions of science and technology development. *Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. SPC «Sci-conf.com.ua». Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 665–671. URL: <https://sci-conf.com.ua/viiiimezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyapriority-directionsof-science-and-technology-development-18-20-aprelya-2021-godakievukraina-arhiv/>
8. Chodorowska M. Wielowymiarowość pojęcia «być podmiotem». E. Kubiak-Szymborska (red.). *Podmiotowość w wychowaniu. Między ideą a realnością*. Bydgoszcz : Wers, 1999. S. 25–38.
9. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми : навч. посібник. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту « НАУ-друку », 2009. 288 с.
10. Надюк Н. М. Специфіка та атрибутивні основи суб'єктності особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 4. С. 35–38.
11. Нікітіна І. В. Суб'єктне самовизначення молодшої людини в період повноліття: монографія. Київ: КНТ, 2008. 192 с.
12. Шехавцова С. О. Суб'єктність у педагогічному аспекті: теорія і практика. Полтава: ПУЕТ, 2016. 414 с.

References:

1. Prishhak, M. D. (2022). *Filosofija «svidomosti-Ja» jak metodologichna osnova klasichnoi paradigmi buttja ljudini* [The philosophy of "consciousness-I" as a methodological basis of the classical paradigm of human existence]. *Proceedings from The International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»*. (pp. 550-558). Tokyo, Japan: CPN Publishing Group. Retrieved from <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/science-innovations-and-education-problems-and-prospects-6-8.04.22.pdf> [in Ukrainian].
2. Prishhak, M. D. (2021). *Stanovlennja komunikativnoi paradigmi buttja ljudini. World science: problems, prospects and innovations* [he formation of a communicative paradigm of human existence]. *Proceedings from The 8th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»*. (pp. 661-670). Kyiv, Ukraine: SPC «Sci-conf.com.ua». Retrieved from <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-world-science-problems-prospects-and-innovations-21-23-aprelya-2021-goda-toronto-kanada-arhiv/> [in Ukrainian].
3. Kovi, Stiven R. (2023). *7 zvichok nadzvichajno efektyvnyh ljudej* [7 habits of highly effective people]. Harkiv : Knizhkovij Klub «Klub Simejnogo Dozvillja» [in Ukrainian].
4. Malahov ,V. A. (2006). *Etika spilkuvannja* [Ethics of communication]. Kiïv: Libid' [in Ukrainian].
5. Ermolenko, A. M. (1999). *Komunikativna praktichna filosofija* [Communicative practical philosophy]. Kiïv : Libra [in Ukrainian].
6. Sitnichenko, L. A. (1996). *Pershodzherela komunikativnoi filosofii* [Primary sources of communicative philosophy]. Kiïv : Libid' [in Ukrainian].
7. Prishhak, M. D. (2021). *Sub'ektno-komunikativnij pidhid do osobistosti. Priority directions of science and technology development* [Subjective-communicative approach to personality]. *Proceedings from The 8th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»*. (pp. 665-671). Kyiv, Ukraine: SPC «Sci-conf.com.ua». Retrieved from <https://sci-conf.com.ua/viiimezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyapriority-directionsof-science-and-technology-development-18-20-aprelya-2021-godakievukraina-arhiv/> [in Ukrainian].
8. Chodorowska, M. (1999). *Wielowymiarowość pojęcia «być podmiotem»*. E. Kubiak-Szyborska (red.) [Multidimensionality of the concept of «to be a subject»]. *Podmiotowość w wychowaniu. Między ideą a realnością*, 25–38 [in Poland].
9. Tatenko, V. O. (2009). *Suchasna psihologija: teoretichno-metodologichni problemi* [Modern psychology: theoretical and methodological problems]. Kiïv: Vid-vo Nac. aviac. un-tu «NAU-druk» [in Ukrainian].
10. Nadjuk, N. M. (2012). *Specyfika ta atributivni osnovi sub'ektnosti osobistosti* [Specificity and attributive foundations of the subjectivity of the individual]. *Visnik Kiïvs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka - Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 4, 35–38 [in Ukrainian].
11. Nikitina, I. V. (2008). *Sub'ektna samoviznachennja molodoï ljudini v period povnolittja* [Subjective self-determination of a young person in the period of adulthood]. Kiïv: KNT [in Ukrainian].
12. Shehavgova, S. O. (2016). *Sub'ektnist' u pedagogichnomu aspekti: teorija i praktika* [Subjectivity in the pedagogical aspect: theory and practice]. Poltava: PUET [in Ukrainian].